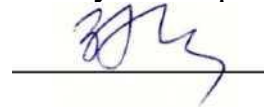

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

Кафедра історії України, археології
та спеціальних галузей історичних наук

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Завідувач кафедри

Іван ЗУЛЯК

«28» серпня 2025 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
НОВІТНІ МЕТОДИКИ АРХЕОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Рівень вищої освіти	другий (магістерський)
Галузь знань	В Культура, мистецтво та гуманітарні науки
Спеціальність	В9 Історія та археологія
Освітня програма	Історія та археологія

2025–2026 навчальний рік

Робоча програма «Новітні методики археологічних досліджень» для здобувачів другого рівня вищої освітньої програми «Історія та археологія» за спеціальністю В9 «Історія та археологія» галузі знань «Історія та археологія»

Розробник: Кіцак Володимир Миронович, кандидат історичних наук,
доцент кафедри історії України, археології та спеціальних
галузей історичних наук

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри історії України,
археології та спеціальних галузей історичних наук. Протокол № 1 від «28»
серпня 2025 року.

Завідувач кафедри історії України, археології
та спеціальних галузей історичних наук,
доктор історичних наук, професор

Іван ЗУЛЯК

A handwritten signature in blue ink, appearing to be 'IZ', is written over a horizontal line.

1. Опис навчальної дисципліни

1	Освітня програма	Історія та археологія
2	Спеціальність	В9 Історія та археологія
3	Галузь знань	В Культура, мистецтво та гуманітарні
4	Рівень вищої освіти	другий рівень вищої освіти
5	Форма навчання	денна
6	Статус дисципліни	обов'язкова, професійна підготовка
7	Мова навчання	українська
8	Курс	1
9	Семестр	1
10	Обсяг дисципліни в кредитах	4
11	Загальна кількість годин	120
12	Кількість змістових модулів	2
13	Аудиторні заняття (год.)	48
14	Лекції (год.)	22
15	Практичні заняття (год.)	26
16	Самостійна робота (год.)	72
17	Вид ІНДЗ	реферативно-аналітична доповідь
18	Форма підсумкового контролю	Екзамен, усна

Частка годин аудиторних занять становить: для денної форми навчання – 40 %; заочна форма навчання за освітньою програмою не передбачена.

2. Мета навчальної дисципліни

Метою вивчення навчальної дисципліни є: формування у здобувачів вищої освіти системи знань про новітні методики і технології археологічних досліджень, які надають додаткові можливості у дослідженні археологічних пам'яток, спрощують складні процеси аналізу і розширюють інформативну базу для наступних теоретичних узагальнень; надати студентам базові теоретичні знання про особливості й загальні тенденції розвитку та використання у польових та лабораторних дослідженнях можливостей технічних та природних наук; навчити використовувати здобуті знання під час аналізу джерел та постановки наукових проблем і визначенні шляхів їх розв'язання.

3. Компетентності та результати навчання

Вивчення дисципліни передбачає формування у здобувачів таких компетентностей:

Загальні компетентності (ЗК):

- **ЗК01.** Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу. *Аналітична обробка археологічних даних (типологія, стратиграфія) на прикладі конкретних матеріалів / колекцій.*

- **ЗК07.** Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт. *Рецензування звітів про археологічні дослідження (реальних чи навчальних) на відповідність науковим вимогам.*

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності (СК):

- **СК01.** Здатність виявляти та досліджувати історичні й археологічні джерела різних видів, аналізувати наукові тексти, узагальнювати інформацію. *Практичні заняття з опису та класифікації археологічних артефактів.*
- **СК02.** Здатність здійснювати історичні й археологічні дослідження з визначеної тематики, в тому числі використовуючи методологічний інструментарій інших гуманітарних і соціальних наук. *Застосування природничих методів (палеогеографічних, антропологічних, датування) до конкретного археологічного матеріалу.*
- **СК09.** Здатність використовувати сучасні цифрові інструменти і технології для проведення досліджень та професійної діяльності у сфері історії та археології. *Практикум з використання GIS та 3D-сканування / моделювання археологічних об'єктів.*

Вивчення навчальної дисципліни забезпечує досягнення здобувачами освіти таких програмних результатів навчання (ПРН):

- **ПРН04.** Застосовувати у професійній діяльності у сфері історії та археології сучасні цифрові інструменти і технології для пошуку, збереження і оброблення інформації, у тому числі для виконання наукових досліджень і реалізації освітніх та інноваційних проєктів.
- **ПРН05.** Планувати і виконувати наукові дослідження у сфері історії та археології, висувати та перевіряти гіпотези, обирати методи дослідження, аналізувати результати, обґрунтовувати висновки. *Створення цифрової бази / каталогу археологічних знахідок із застосуванням сучасного програмного забезпечення.*
- **ПРН08.** Розширювати актуалізовану джерельну базу за рахунок введення до наукового обігу архівних джерел, опрацювання фондів музеїв, участі у наукових й археологічних експедиціях тощо. *Аналіз матеріалів реальної або навчальної археологічної експедиції з підготовкою публікації / звіту для введення їх до наукового обігу.*

4. Передумови для вивчення навчальної дисципліни

Навчальна дисципліна вивчається в першому семестрі першого курсу, тому не спирається на раніше опановані обов'язкові компоненти освітньої програми. Її основою є знання, уміння й навички, здобуті на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти: знання з археології, історії України та всесвітньої історії, історичного джерелознавства й спеціальних історичних дисциплін, основ польової та камеральної методики археологічних

досліджень, а також базові навички роботи з комп'ютером, електронними таблицями й цифровими зображеннями.

Формування ключових компетентностей дисципліни відбувається у тісному зв'язку з обов'язковими компонентами освітньої програми, що вивчаються паралельно (в тому самому семестрі):

«Методика наукових досліджень» (ОК 1): формує вміння планувати науковий пошук, формулювати й перевіряти робочі гіпотези, обирати загальнонаукові методи та структурувати науковий текст із дотриманням принципів академічної доброчесності, що необхідно для постановки дослідницьких завдань і коректного викладу результатів археологічних досліджень;

«Філософія науки» (ОК 2): надає понятійно-категоріальний апарат для осмислення співвідношення гуманітарного та природничо-наукового знання, критеріїв достовірності, верифікації й інтерпретації даних, що важливо під час оцінювання результатів інструментальних і природничо-наукових методів в археології;

«Теорія та методологія історичних досліджень» (ОК 9): закладає методологічні орієнтири (принцип історизму, класифікація та критика джерел, профільні методи історичного й археологічного дослідження), необхідні для наукової інтерпретації матеріальних пам'яток і вбудовування результатів новітніх методик у ширший історичний контекст;

«Історичне музеєзнавство» (ОК 13): формує навички атрибуції, наукового опису, обліку й каталогізації музейних предметів, розуміння принципів збереження та музеєфікації пам'яток, що є основою камеральної обробки й документування археологічних знахідок;

«Архівні інформаційні ресурси» (ОК 14): забезпечує вміння працювати з архівними описами, науковими звітами та іншою документацією про археологічні дослідження, а також з електронними описами, цифровими копіями документів і метаданими, що доповнює роботу з матеріалами польових і лабораторних досліджень.

Дисципліна «Цифрові технології в освіті і науці: тренінг-курс» (ОК 3) вивчається в другому семестрі, тобто після цієї дисципліни, і надалі поглиблює практичні навички роботи з цифровими інструментами та базами даних, закладені під час практикумів із GIS, 3D-сканування й моделювання та створення цифрових каталогів археологічних знахідок. Знання й навички, здобуті в межах дисципліни, використовуються під час підготовки кваліфікаційної роботи (А 1).

5. Програма навчальної дисципліни

5.1. Зміст навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Новітні методики в польових дослідженнях.

Тема 1. Роль технічних та природничих наук в археології.

Вступ. Предмет навчального курсу «Новітні методики археологічних досліджень» у контексті підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти охоплюють питання наукового пізнання, визначення мети ОК та взаємозв'язку між теоретично-науковою та практичною роботою історика і археолога. Археологія як інтегративна галузь на стику гуманітарних, природничих та технічних наук. Поняття «археометрія»: історія виникнення, концептуальні засади та предметне поле застосування. Трансформація методології: перехід від описово-типологічного аналізу до високоточного інструментального моделювання історичних процесів. Методологічні межі та ризики: проблема коректної історичної інтерпретації природно-наукових даних, питання репрезентативності вибірки та верифікація емпіричних результатів. Довідкова література. Ресурси Інтернету.

Тема 2. Аероархеологія.

Поняття «аероархеологія», її місце в системі дистанційних неінвазивних методів дослідження історико-культурної спадщини. Історіографія та основні етапи розвитку методу: від перших аерофотозйомок на початку XX ст. до сучасного етапу комп'ютеризованого дистанційного зондування Землі. Переваги та пізнавальні межі аероархеологічних спостережень порівняно з традиційними польовими розвідками. Принципи комплексування з іншими неруйнівними методиками.

Фізичні та природні чинники візуалізації прихованих об'єктів (маркери розпізнання). Тіньові ознаки (тіньові мітки): фіксація мікрорельєфу, залишків оборонних валів, курганів та руїн кам'яних споруд в умовах низького кута падіння сонячних променів.

Технічні засоби зйомки та сучасні платформи. Пілотована авіація і безпілотні літальні апарати (БПЛА, квадрокоптери, крила): порівняльний аналіз роздільної здатності, висоти польоту, площі охоплення та економічності ефективності.

Принцип "погляду згори", ключові індикатори виявлення.

Виявлення археологічних пам'яток за допомогою аерофотозйомки. Інтерпретація аерофотознімків. Аероархеологія на сучасному етапі. Лазерне сканування (LiDAR). Аероархеологія в Україні.

Тема 3. Геофізичні дослідження.

Теоретико-методологічні основи та принципи геофізичної розвідки. Місце геофізики в системі неінвазивних (неруйнівних) археологічних досліджень; концепція «прозорої землі» та збереження непорушності культурного шару.

Фізичні контрасти та природа археологічних аномалій: різниця в магнітній сприйнятливості, питомому електричному опорі та діелектричній проникності між антропогенними об'єктами і вміщуючим їх ґрунтовим середовищем.

Принцип комплексування методів: критерії вибору геофізичного інструментарію залежно від літології ґрунтів, глибини залягання об'єктів, вологості та типу пам'ятки (поселення, могильник, фортифікація, виробничий комплекс).

Магнітометричні методи (магніторозвідка) Фізичні принципи магнітометрії: вимірювання варіацій локально-магнітного поля Землі; залишковий (термозалишковий) та індукований магнетизм. Апаратне забезпечення: цезієві та калієві квантові магнітометри, феррозондові градієнтметри (fluxgate); переваги градієнтметричних систем для фільтрації добових варіацій геоманітного поля.

Магнітометрія (магнітна розвідка), георадар (GPR) електрорезистивність (електророзвідка). Інтерпретація результатів. Перевірка даних за допомогою розкопок. Геофізичні дослідження в Україні.

Тема 4. Фотограмметрія у польовій археології.

Історія виникнення. Загальна характеристика предмету, історія виникнення Фотограмметрія – доповнення потрійної системи паралельного фіксування «текст – кресленик – фотографія».

Теоретичні основи цифрової фотограмметрії. Поняття та принципи фотограмметрії: реконструкція форми, розмірів і просторового положення об'єктів за серією двовимірних фотозображень. Еволюція технології польової фіксації: перехід від ручного креслення та традиційної фотографії до методів комп'ютерного зору.

Порівняльний аналіз фотограмметрії та лазерного 3D сканування: точність деталізація текстури, мобільність, вартість обладнання та часові затрати.

Методика польової фотограметричної зйомки. Вимоги до оптичного та знімального обладнання. Світлотехнічні умови та композиція кадру: контроль експозиції глибина різкості, уникнення жорстких тіней, пересвітів та відблисків.

Використання 3D моделей для віртуальної реконструкції зруйнованих комплексів, наукової ілюстрації звітів та монографій. Збереження просторових даних «у моменті»: документація пам'яток, що підлягають повному деструктивному дослідженню або перебувають під загрозою знищення внаслідок бойових дій та антропогенного впливу.

Тема 5. Антропология.

Формування антропології як самостійної науки. Предмет та об'єкт досліджень. Біологічна (фізична) антропология. Антропология кремаційних поховань. Переваги, можливості, значення. Використання результатів антропологічних досліджень в археології.

Теоретику методологічні засади біоархеології та фізичної антропології. Місце фізичної антропології та біоархеології в структурі сучасного археологічного дослідження, перехід від расознавчої парадигми до біосоціальної реконструкції давніх популяцій

Остеологічний аналіз та індивідуальна біопротильна характеристика. Визначення статі та віку (демографічний протиль): діагностичні ознаки за будовою тазу, черепа, ступенем заростання черепних швів, стертості та прорізування зубів, синостозу епіфізів трубчастих кісток. Каніометрія та остеометрія: методи вимірювання скелетних залишків, розрахунок прижиттєвої довжини тіла, зросту, оцінка масивності та конституційних особливостей індивіда.

Палеодемографія та соціальна біоархеология. Побудова та аналіз таблиць смертності давнього населення: середня тривалість життя, рівень дитячої смертності, статеві-вікова структура популяції. Інтеграція антропологічних даних із поховальним контекстом: виявлення зв'язку між біологічним статусом індивіда (стать, вік, стан здоров'я, походження) та його соціальним рангом за поховальним інвентарем і конструкцією споруди. Етичні норми та юридичні аспекти роботи з людськими останками: питання збереження, репатріації, перепоховання та експонування в музеях.

Тема 6. Підводна археология в сучасних умовах.

Теоретико-методологічні та правові засади підводної археології. Поняття «підводна археология» та «підводна культурна спадщина»; специфіка водного середовища як чинника консервації та деструкції археологічних об'єктів. Історія виникнення підводної археології та здобутки. Типология підводних пам'яток: затоплені поселення та портові споруди, корабельні аварії, інженерно-гідротехнічні конструкції, культові та військові об'єкти річкових і морських акваторій. Напрямки підводної археології та об'єкти досліджень.

Дистанційні та гідроакустичні та оптичні методи розвідки.

Гідролокація. Фізичні принципи формування акустичного зображення морського дна, детекції рельєфних аномалій, уламків корпусів і розвалів вантажів.

Сучасні методи виявлення і фіксації підводних об'єктів. Методика польових підводних розкопок і фіксації. Організація підводного розкопу: модульні координатні сітки, маркування, контроль глибини та

орієнтації. Технічні засоби виїмки ґрунту: гідроежектори (водяні помпи), повітряні ежектори для делікатного видалення мулу та піску з культурного шару. Підводна цифрова фотограмметрія: методика зйомки в умовах обмеженої видимості.

Камеральна обробка, підйом та превентивна консервація матеріалів. Протоколи підйому артефактів зводного середовища: усунення осмотичного шоку, руйнування від висихання та окислення. Знесолення та хіміко-технологічна стабілізація металевих артефактів (залізо, бронза, срібло): електрохімічне очищення, видалення хлоридів та інгібування корозії.

Підводна археологія в Україні.

Змістовий модуль 2. Новітні методики в камеральній обробці

Тема 7. Фотограмметрія у камеральній обробці матеріалів.

Теоретико-методологічні засади лабораторної 3D документації.

Місце цифрової фотограмметрії в структурі камерального опрацювання речових джерел; концепція цифрового двійника в археології.

Виготовлення 3D-моделі та її застосування. Віртуальна реконструкція відсутніх частин, створення ортофотоплану будь-якої проекції об'єкта з подальшим переведенням у графічне зображення, введення нових показників для характеристика посуду та інших знахідок. Візуалізація результатів досліджень та використання 3D-моделі для презентацій, навчального процесу, інтерактивних музейних експозицій та екскурсій, пошук аналогій відкритих об'єктів, знахідок. Інтерактивна база даних археологічних досліджень і артефактів.

Аналітичні можливості 3D моделей артефактів у камеральних дослідженнях. Автоматизована промальовка кераміки: генерація ортогональних проекцій, автоматичне отримання точних радіальних і поздовжніх перетинів (профілі вінчиків, денців, стінок) та орнаментальних розгортки.

Стандарти збереження, публікації та інтегрування в науковий обіг. Інтеграція в електронні музейні каталоги та платформи відкритого доступу для дистанційного наукового аналізу світовою спільнотою.

Тема 8. Матеріалознавство.

Теоретичні засади та завдання археологічного матеріалознавства. Місце матеріалознавчого аналізу сучасній археометрії: від мікроскопічного опису до вивчення мікроструктури, фізичного та фазового складу стародавніх матеріалів.

Фізико-хімічні методи дослідження мінерального та елементного складу. Спектроскопічні методи. Мікроструктурний аналіз: сканувальна

електронна мікроскопія з енергодисперсійним рентгенівським мікроаналізом та металографічно-оптична мікроскопія; фіксація кристалічної решітки, шлакових включень і мікротріщин

Керамологія та петрографія: петрографічний аналіз шліфів керамічного тіста під поляризаційним мікроскопом, ідентифікація мінеральних і органічних домішок (шамот, пісок, жорства, дресва, органіка), визначення температур випалу, локалізація джерел глиняної сировини.

Важливість для розуміння технологій минулого. Металургія та металообробка (склад та загартування, технології виготовлення металевих виробів), скло та емалі (технологія, складники, походження сировини та технологій), будівництво. Реконструкція ремісничих процесів, експериментальна археологія.

Хімічні, електрохімічні та біологічні фактори деградації матеріалів у різних типах ґрунтів і водних середовищ (бронзова хвороба, вилугування скла, деструкція колагену). Використання матеріалознавчих даних для розробки наукового обґрунтованих методик реставрації, стабілізації та превентивної консервації музейних експонатів.

Тема 9. Спектроскопія в археології.

Теоретичні засади та фізичні принципи спектроскопічних методів. Поняття спектроскопії, взаємодія електромагнітного випромінювання з речовиною (поглинання, випромінювання, розсіювання та флуоресценція). Класифікація спектроскопічних методів за діапазоном довжини хвиль: рентгенівський, ультрафіолетовий, видимий, інфрачервоний. Елементний, молекулярний та фазовий аналіз: відмінності задачі критерії вибору аналітичного методу в археометрії.

Мультиспектральна та гіперспектральна зйомка з дронів або супутників та її результати. Аналіз складу артефактів в лабораторних умовах. Дослідження органіки та текстилю (інфрачервона спектроскопія (FTIR)). Виявлення підробок. Рентгенівська спектроскопія та штучний інтелект. Деякі результати використання спектроскопії.

Статистична обробка спектральних даних: метод головних компонентів, кластерний та дискримінантний аналіз для групування знахідок за хімічним профілем. Реконструкція стародавніх торгово-обмінних шляхів і технологічних трансферів на основі походження сировини. Виявлення підробок пізніших реставраційних втручань у музейних колекціях з спектральним аналізом сплавів і пігментів.

Тема 10. Сучасні методи датування.

Теоретико-методологічні основи хронології в археології. Співвідношення понять: відносна та абсолютна хронологія, концепція хронометричної революції в історичній науці. Принципи відбору зразків, тафономія та стратегічний контекст: зв'язок датованого матеріалу з

археологічною подією (проблема «старого дерева», залишкового вуглецю та перевідкладення) крапка критерії оцінки похибок вимірювання, стандартне відхилення та статистична достовірність дат.

Радіовуглецеве датування (C^{14}): принцип роботи методу, об'єкти датування, часові межі, точність. Підготовка зразків в лабораторії. Причини виникнення розбіжностей.

Люмінесцентні та радіаційні методи датування неорганічних матеріалів. Термомінесцентне датування:

фізичний механізм накопичення радіаційної енергії в кристалічній решітці матеріалів (кварц, польовий шпат) під дією природно-реакційного фону;

«обнулення» годинника при випалі;

датування кераміки, цегли, пічних конструкцій та опаленого каменю.

Дендрохронологія – метод датування шляхом аналізу річних кілець деревини. Процес датування: створення еталону, перекриття (крос-датування), точність, результати. Перевірка інших методів, калібрування дат.

Методи датування глибокої давнини та інші підходи.

Ізотопні методи для палеоліту: калій аргоновий та аргон-аргоновий методи датування вулканічних порід, уран-свинцевий та уран-торієвий методи для сталагмітів і коралів.

Археомагнітне датування: зіставлення параметрів залишкової намагніченості опаленої глини (печей, горнів) із віковими варіаціями положення магнітного полюса Землі.

Тема 11. Інші галузі технічних та природничих наук для археології.

Геоархеологія, кліматологія.

Геоморфологічний аналіз ландшафтів: еволюція річкових заплав, терасових рівнів, алювіальних систем і берегових ліній уголочені як фактор локалізації поселень.

Біоекологічні та ботанічні дисципліни.

Археоботаніка: відбір проб методом флотації (промивки ґрунту), ідентифікація обвугленого насіння дикорослих культурних рослин, реконструкція агротехніки, сівозмін, бур'янової флори та структури врожаю.

Палінологія (спорово-пилковий аналіз):

вивчення викопного пилку та спор зі стратегічних шарів і торфовищ;

побудова спорово-пилкових діаграм;

реконструкція динаміки лісових масивів, антропогенного тиску на рослинний покрив і локального палеоклімату.

Археологія та палеоекологія фауни. Методологія аналізу остеологічного матеріалу: визначення анатомічної належності кісток. Реконструкція стада та тваринництва: статеві-вікові профілі забою худоби.

Прикладна хімія та геохімія в польовому дослідженні ландшафтів. Фосфатний аналіз ґрунтів: визначення аномальних концентрацій антропогенного фосфору для експрес-локалізації межпоселень, загонів для

худоби, виробничих зон і некрополів.

Багатoeлементний геохімічний скринінг ґрунтів на вміст важких металів для виявлення давніх металургійних та ремісничих комплексів (мідь, свинець, цинк).

5.2. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	кількість годин							
	денна форма				заочна форма			
	усього	у тому числі			усього	у тому числі		
		лекції	практичні	Самостійна робота		лекції	практичні	Самостійна робота
Змістовий модуль 1.Новітні методики в польових дослідженнях.								
Тема 1. Роль технічних та природничих наук в археології.	8	2	2	4				
Тема 2. Аероархеологія.	10	2	2	6				
Тема 3. Геофізичні дослідження.	10	2	2	6				
Тема 4. Фотограмметрія у польовій археології.	14	2	4	8				
Тема 5. Антропологія.	12	2	2	8				
Тема 6. Підводна археологія в сучасних умовах.	10	2	2	6				
Разом за змістовим модулем 1	64	12	14	38				
Змістовий модуль 2. Новітні методики в камеральній обробці								
Тема 7. Фотограмметрія у камеральній обробці матеріалів.	12	2	2	8				
Тема 8. Матеріалознавство.	10	2	2	6				
Тема 9. Спектроскопія в археології.	10	2	2	6				
Тема 10. Сучасні методи датування.	14	2	4	8				
Тема 11. Інші галузі технічних	10	2	2	6				

та природничих наук для археології.								
Разом за змістовим модулем 2	56	10	12	34				
Всього годин	120	22	26	72				

5.3. Теми лекцій

№ теми	Назва теми	кількість годин	
		денна форма	заочна форма
	<i>Модуль 1. Новітні методики в польових дослідженнях.</i>		-
1	Тема 1. Значення технічних та природничих наук у розвитку сучасних археологічних досліджень.	2	-
2	Тема 2. Використання літальних апаратів в археологічних дослідженнях.	2	-
3	Тема 3. Застосування геофізичних досліджень в польовій археології.	2	-
4	Тема 4. Фотограмметрія у сучасній археологічній науці.	2	-
5	Тема 5. Біоархеологія та фізична антропологія в структурі археологічних досліджень.	2	-
6	Тема 6. Сучасна підводна археологія: методологія досліджень, цифрова фіксація та охорона підводної культурної спадщини.	2	
	Разом за модулем:	12	-
	<i>Модуль 2. Новітні методики в камеральній обробці</i>		-
7	Тема 7. Фотограмметричні методи камерального опрацювання археологічних матеріалів.	2	-
8	Тема 8. Матеріалознавчі методи в археологічних дослідженнях.	2	-
9	Тема 9. Методи спектроскопічного дослідження археологічних артефактів.	2	-
10	Тема 10. Методологія та інструментарій сучасного археологічного датування.	2	-
11	Тема 11. Міждисциплінарні методи природничих і технічних наук в археології.	2	-
	Разом за модулем:	10	-
	Всього годин	22	-

5.4. Теми практичних занять

№ теми	Назва теми	К-сть год.	
		денна	заочна

		форма	форма
Модуль 1. Новітні методики в польових дослідженнях.			
1	Природничо-наукові та технічні методи в структурі сучасних археологічних досліджень. <i>(Тема 1)</i>	2	-
2	Аерофотографічні та дистанційні методи археологічних досліджень. <i>(Тема 2)</i>	2	-
3	Методологія та інструментарій геофізичних досліджень в археології. <i>(Тема 3)</i>	2	-
4	Застосування цифрової фотограмметрії в польових археологічних дослідженнях. <i>(Тема 4)</i>	4	-
5	Методи фізичної антропології та палеодемографії в реконструкції давніх спільнот. <i>(Тема 5)</i>	2	-
6	Підводна археологія в умовах сучасних технологічних трансформацій та збереження підводної спадщини. <i>(Тема 6)</i>	2	-
<i>Разом за модулем:</i>		14	-
Модуль 2. Новітні методики в камеральній обробці			
7	Цифрова фотограмметрія як метод камерального опрацювання археологічних матеріалів. <i>(Тема 7)</i>	2	-
8	Матеріалознавчі методи в археологічних дослідженнях. <i>(Тема 8)</i>	2	-
9	Спектроскопічні методи в археологічних дослідженнях. <i>(Тема 9)</i>	2	-
10	Фізико-хімічні методи хронологічної атрибуції археологічних пам'яток. <i>(Тема 10)</i>	4	-
11	Геоархеологія, біоархеологія та цифрові технології в археологічних дослідженнях. <i>(Тема 11)</i>	2	-
<i>Разом за модулем:</i>		12	-
Всього годин		26	-

5.5. Самостійна робота

№ теми	Назва теми	кількість годин	
		денна форма	заочна форма

1	Тема 1. Сучасні науково-технічні та природничі підходи у вивченні археологічної спадщини.	4	-
2	Тема 2. Сучасні аеротехнології у виявленні та картографуванні археологічних об'єктів.	6	-
3	Тема 3. Комплексні геофізичні дослідження структури археологічних пам'яток.	6	-
4	Тема 4. Польове фотограмметричне моделювання в системі неінвазивної та деструктивної фіксації пам'яток.	8	-
5	Тема 5. Антропологічні дослідження в археології: біоархеологічний аналіз, палеопатологія та молекулярні методи.	8	-
6	Тема 6. Підводна археологія в умовах сучасних технологічних трансформацій та збереження підводної спадщини.	6	-
7	Тема 7. Фотограмметричні методи наукового опису, ілюстрування та аналізу речових джерел.	8	-
8	Тема 8. Технологічні та матеріалознавчі аспекти археологічних досліджень.	6	-
9	Тема 9. Спектральні методи дослідження складу та структури археологічних матеріалів.	6	-
10	Тема 10. Міждисциплінарні методи визначення віку археологічних артефактів.	8	-
11	Тема 11. Роль суміжних наук у комплексній реконструкції археологічних пам'яток.	6	-
	Всього годин	72	-

5.6. Орієнтовна тематика індивідуальних завдань

№ теми	Назва теми		
1	Новітні методи фіксації артефактів і нерухомих археологічних об'єктів		
2	Неінвазивні археологічні дослідження.		
3	Дендрохронологія.		
4	Експериментальна археологія – виготовлення плавзасобів.		
5	Експериментальна археологія – відтворення керамічного виробництва.		
6	3D-моделі археологічних артефактів.		
7	Карта археологічних пам'яток басейну нижньої течії р. Серету на основі googleearth.		
8	Карта археологічних пам'яток басейну р. Стрипи на основі googleearth.		
9	Карта археологічних пам'яток басейну нижньої		

	течії р. Збруча на основі googleearth.		
10	Карта археологічних пам'яток басейну р. Гнізни на основі googleearth.		
11	Можливості антропології для вивчення давнього минулого.		
12	Фіксація об'єктів під час розкопок засобами фотограмметрії.		
13	Геофізичні дослідження в археології.		
14	Значення генетичних досліджень для вивчення етногенезу.		
15	Місце палеоботаніки у дослідженні кліматичних змін та господарського укладу давнього населення.		

6.Форми та методи навчання

В ході вивчення навчальної дисципліни «Новітні методики археологічних досліджень» заплановано використання комплексу сучасних форм та методів навчання, що відповідають студентоцентрованому, практико- та проблемно-орієнтованому підходам із елементами самоосвіти.

Форми навчання: Освітній процес здійснюється через традиційні, проблемні та інтерактивні лекції, семінари й семінари-дискусії. Важливою складовою є самостійна робота здобувачів освіти, індивідуальні навчально-дослідні завдання, що передбачають підготовку наукових доповідей, та науково-дослідна робота студентів над методологічним апаратом кваліфікаційних досліджень. Навчання організовано як у традиційному форматі, так і як дистанційне навчання із застосуванням електронних освітніх платформ (зокрема Moodle), що включає виконання та захист проєктів, мультимедійних презентацій, а також групові та індивідуальні консультації.

Методи навчання: У процесі викладання використовуються словесні методи, такі як теоретичне пояснення, наукова розповідь, евристична бесіда, керована дискусія та інструктаж щодо роботи. Візуалізація та концептуалізація забезпечується через наочні методи: демонстрацію, ілюстрацію, активне використання мультимедійних презентацій та відеоматеріалів (інтерв'ю з істориками, лекції провідних археологів). Практичні навички відпрацьовуються через практичні методи, що включають виконання вправ, практичних робіт та розв'язування ситуаційних завдань. Стимулювання наукового пошуку відбувається через проблемно-пошукові методи (проблемний виклад, евристична бесіда, дослідницький метод) та метод проєктів. Інтерактивна взаємодія реалізується через метод аналізу конкретних ситуацій (casestudy) на прикладі відомих історичних досліджень, дебати, круглі столи, мозковий штурм та роботу в малих групах, що поєднується з інформаційно-комунікаційними методами із застосуванням цифрових технологій та онлайн-ресурсів.

Сприяння формуванню м'яких навичок (SoftSkills) здобувачів

Вивчення новітніх методик археологічних досліджень безпосередньо сприяють формуванню та розвитку м'яких навичок здобувачів вищої освіти:

1. **Проектне навчання та дослідницький метод** сприяють розвитку критичного мислення, комунікації, командної роботи та креативності. Індивідуальні та групові проєкти дозволяють студентам працювати над реальними науковими завданнями, де потрібно самостійно шукати нестандартні підходи, співпрацювати з іншими та публічно презентувати й захищати свої ідеї.
2. **Метод кейсів (casestudy) та симуляції.** Ці методи дозволяють студентам зануритися в різні наукові та пізнавальні ситуації, де вони мають вирішувати інтелектуальні конфлікти, адаптуватися до складних

умов інтерпретації минулого, долати упередженість і використовувати свої емоційні та комунікативні навички для досягнення об'єктивності.

3. **Дебати, круглі столи та семінари-дискусії** розвивають навички наукової аргументації, активного слухання та глибокого критичного мислення. Полеміка навколо новітніх методик археологічних досліджень стимулює здобувачів розглядати різні погляди, поважати мультикультурність та плюралізм думок, толерантно і водночас переконливо аргументувати власну наукову позицію.
4. **Рефлексія та самоаналіз.** Включення рефлексивних практик, таких як методологічний самоаналіз власного дослідження, написання критичних есе-рецензій та обговорення труднощів самостійної роботи, допомагає здобувачам краще розуміти свої інтелектуальні емоції, сильні та слабкі сторони як дослідників, а також ставати більш усвідомленими та самостійними у своїх наукових діях і рішеннях.
5. **Інтерактивне та дистанційне навчання.** Використання інтерактивних платформ і технологій, таких як онлайн-курси на базі Moodle, вебінари, віртуальні дошки для спільної роботи та цифрові інструменти (Digital Humanities), дозволяє студентам розвивати адаптаційні та технічні навички в умовах сучасного цифрового суспільства, підвищувати інформаційну грамотність і креативність у візуалізації наукових результатів.

7. Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

У процесі вивчення дисципліни використовуються такі засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання:

- поточне опитування;
- проблемні завдання;
- стандартизовані тести;
- презентації результатів виконаних індивідуальних завдань;
- аналіз нормативно-правових документів;
- презентації;
- есе;
- кейси;
- виступи на наукових заходах.

8. Форми контролю

У процесі вивчення дисципліни «Новітні методики археологічних досліджень» використовуються такі форми контролю:

– **поточний контроль** здійснюється у формі оцінювання результатів навчальної діяльності магістрантів на практичних заняттях та виконання ними завдань самостійної роботи;

- **модульний контроль** застосовується після вивчення логічно завершеної частини навчальної дисципліни, оцінка модульного контролю складається з балів, накопичених упродовж вивчення змістового модуля;
- **підсумковий контроль** проводиться на сервері електронних ресурсів MOODLE у термін, визначений графіком підсумкового контролю.

9. Критерії та порядок оцінювання результатів навчання

Критерії оцінювання на практичних заняттях:

За роботу на практичному занятті магістрант може отримати максимум **5 балів**.

5 балів: магістрант демонструє ґрунтовні знання матеріалу практичного заняття в повному обсязі, вміє вільно висловлює думку з проблемних питань, виявляє креативність у розумінні і творчому використанні набутих знань та умінь.

4 бали: магістрант демонструє повні, систематичні знань з практичного заняття, вміє вільно висловлює думку з проблемних питань, самостійно аналізує події, явища, факти, однак при викладі матеріалу допускає несуттєві помилки.

3 бали: демонструє знання основного матеріалу в обсязі, достатньому для подальшого навчання і майбутньої фахової діяльності, поверхневу обізнаність у проблемних питань семінару, допускає суттєві помилки при викладі матеріалу, але спроможний усунути їх із допомогою викладача.

2 бали: демонструє фрагментарні знання, які є частково правильними.

1 бал: відповідь містить грубі помилки у аналізі подій, явищ, фактів, використанні політологічної термінології, відзначається порушенням логіки викладу, неаргументованим висвітленням проблеми.

0 балів: не володіє знаннями з практичного заняття, відповідь неправильна або відсутня.

Завдання самостійної роботи (розділ 5.5) перевіряються шляхом усного опитування на початку практичного заняття, до якого вони належать, а також ураховуються під час оцінювання відповідного практичного заняття; окремого тестування завдань самостійної роботи не передбачено.

Критерії оцінювання ІНДЗ

Максимальна оцінка – **10 балів**

1. Обґрунтування актуальності проблеми (1 бал).
2. Повнота у розкритті теми (3 бали).
3. Оригінальність і доказовість суджень (3 бали).
4. Структурованість викладу матеріалу (2 бали).
5. Дотримання вимог щодо технічного оформлення (1 бал).

Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне і модульне оцінювання												ІНД 3	Підсумков ий контроль	Сум а
ЗМ 1 (35 балів)						ЗМ 1 (30 балів)								
Тема 1	Тема 2	Тема 3	Тема 4	Тема 5	Тема 6	Тема 7	Тема 8	Тема 9	Тема 10	Тема 11	Всього			
5	5	5	10	5	5	5	5	5	10	5	65	10	25	100

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	ОцінкаECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
85-89	B	добре	
75-84	C		
64-74	D	задовільно	
60-64	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов’язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов’язковим повторним вивченням дисципліни

Політика щодо дедлайнів та перескладання: Роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку (75% від можливої максимальної кількості балів за вид діяльності балів).

Політика щодо академічної доброчесності: Списування під час контрольних робіт та екзаменів заборонені (в т. ч. із використанням мобільних девайсів). Мобільні пристрої дозволяється використовувати лише під час он-лайн тестування та підготовки практичних завдань в процесі заняття.

Політика щодо відвідування: Відвідування занять є обов'язковим компонентом оцінювання, за яке нараховуються бали. За об'єктивних причин (наприклад, хвороба, працевлаштування, міжнародне стажування) навчання може відбуватись в он-лайн формі за погодженням із керівником курсу.

10. Політика використання ШІ в межах навчальної дисципліни

Використання технологій генеративного ШІ під час вивчення дисципліни регулюється чинним законодавством України та обов'язковим є дотримання *«Політики використання штучного інтелекту у науково-технічній та інноваційній діяльності Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка»*.

Дозволені межі застосування: ШІ дозволено використовувати виключно як допоміжний інструмент для пошуку, структурування, технічного оформлення бібліографії, перекладу та стилістичного редагування власного авторського тексту.

Заборони та ризики: заборонено повне або часткове копіювання згенерованого тексту під виглядом власних результатів (кваліфікується як плагіат). Здобувач несе персональну відповідальність за точність фактів і джерел, оскільки ШІ не володіє методами історичної критики та схильний до фабрикації даних.

Обов'язкове маркування: у разі залучення ШІ на будь-якому етапі роботи, здобувач зобов'язаний чітко зазначити це у тексті або примітках (із вказанням назви моделі та характеру виконаної нею операції).

Недеклароване використання ШІ для заміни самостійної роботи є порушенням академічної доброчесності й передбачає академічну відповідальність.

11. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна

Мультимедійне обладнання – проєктор/мультимедійна дошка для лекційних і практичних занять; персональні комп'ютери/ноутбуки з доступом до інтернету для роботи з електронними базами даних і цифровими джерелами.

Платформа дистанційного навчання Moodle – розміщення навчальних матеріалів, тестових завдань, організація вебінарів і асинхронної комунікації зі здобувачами.

Бібліографічні менеджери Citavi, Zotero або Mendeley – для формування бібліографії, роботи з науковою літературою та оформлення посилань під час підготовки ІНДЗ і практичних завдань.

Інструменти OSINT-верифікації (GoogleEarthPro, сервіси геолокації та перевірки фото- й відеоджерел, WaybackMachine/InternetArchive) – для опрацювання завдань з верифікації цифрових джерел, передбачених темами про історичну науку в умовах російсько-української війни.

Електронні бібліотеки та архіви – Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського (НБУВ), електронний архів україніки, електронні каталоги наукових видавництв (JSTOR, CambridgeCore тощо) – для пошуку та опрацювання наукової літератури й джерел.

Стандартний офісний пакет (Microsoft Office/LibreOffice) – для підготовки текстових робіт, презентацій та таблиць у межах практичних занять і ІНДЗ.

12.Рекомендована література

1. Гнера В.А. Археологічна аерофотозйомка за допомогою квадрокоптерів DJI Phantom (порівняльний аналіз). Питання історії науки і техніки. 2017, № 4, с. 52-60.
2. Гнера В. Аерофотограмметричне дослідження археологічної спадщини. І Всеукраїнський археологічний з'їзд. Київ, 2018, с. 35.
3. Гнера В., Пашковський О. 3D-моделювання в музеєфікації фундаментів Десятинної церкви. OpusMixtum. 2018, № 6, с. 202-204.
4. Готун І.А., Петраускас А.В. Експериментальна археологія в роботі Північної експедиції. *Наукові записки з української історії: Зб. наук. статей*. Переяслав-Хмельницький, 2005. Вип. 16, С. 243-252.
5. Дорожинський О.Л., Тукай Р. Фотограмметрія. Львів, 2008.
6. Жигола В.С. 3D-сканування в археології: досвід та перспективи. Середньовічні та Ранньомодерні старожитності Центрально-Східної Європи. Мат-ли XVI Міжн. студ. наук. археол. конф. Чернігів, 2017, с. 48-55.
7. Жигола В. Фотограмметрія в археології. І Всеукраїнський археологічний з'їзд. Київ, 2018, с. 36.
8. Жигола В. Метрологічні дослідження 3D-моделей археологічної кераміки. Середньовічні та Ранньомодерні старожитності Центрально-Східної Європи. Мат-ли XVII Міжн. студ. наук. археол. конф. Чернігів, 2018а, с. 47-54.
9. Жигола В.С., Скороход В.М. Фотограмметрична фіксація у польовій археології на прикладі пам'яток Подесення. Інтерпретація археологічних джерел: здобутки та виклики. Мат-ли наук. конф. молод. вчен. Київ, 2017, с. 134-137.
10. Методичні рекомендації з польової антропології. Козак О. Д., Потехіна І. Д., Слободян Т. І., Гупало В. Д. Львів. НДЦ "Рятівна археологічна служба" ІА НАН України, 2019. 108 с.
11. Никоненко Д.Д., Радченко С.Б., Волков А.В. Вітовтова вежа за даними сучасних фотограмметричних досліджень. Археологія. 2017, № 4, С. 120-129.
12. Петраускас А. В. Експериментальна археологія та моделювання
13. Петраускас, О.В., Коваль, О.А. 2017. Експериментальні роботи Комарівської археологічної експедиції в 2015 р. Археологія і давня історія України, 1 (22), С. 220-228.
14. Ситник О. Культурна антропологія: походження людини і суспільства. Навч. посібник. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2012. 180 с.
15. Янусь Валерій, Кіцак Володимир. Фортифікаційні особливості валів Тербовлянського замку X-XIII ст. (на основі археологічних досліджень).

Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. 2025. Вип.2., С. 250–260.

16. Baran B., Kitsak V. Coinfinds from the mid-14th century in an archaeological context: the problem of trade routes in Ukraine. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. 2025. Вип.2., С. 8–16.

17. Янусь Валерій, Кіцак Володимир. Фортифікаційні особливості літописного Збаража за даними археологічних досліджень. «Вісник науки та освіти (Серія «Філологія», Серія «Педагогіка», Серія «Соціологія», Серія «Культура і мистецтво», Серія «Історія та археологія»)): журнал. 2025. № 12(42) 2025. С.3141-3156.

18. Янусь Валерій, Кіцак Володимир. Розвиток оборонних споруд Тербовлянської фортеці від раннього залізного віку до часів Русі. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. 2025. Вип.1., С.218–227.

19. Кіцак Володимир, Баран Богдан. Роль польової археологічної практики у формуванні професійних компетентностей здобувачів історичної освіти (на прикладі розкопок могильника у Пересопниці). Історична наука у ХХІ столітті: виклики та перспективи: Матеріали II всеукраїнської наукової конференції, присвячена пам'яті Володимира Брославського. Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2025. С. 42-45.

20. Кіцак Володимир, Янусь Валерій. Історико-культурна цінність та сучасні підходи до збереження фортифікаційних споруд Тернопільщини за використання новітніх археологічних методик. Історична наука у ХХІ столітті: виклики та перспективи: Матеріали II всеукраїнської наукової конференції, присвячена пам'яті Володимира Брославського. Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2025. С. 50-53

21. Кіцак Володимир, Баран Богдан. Становлення політичної влади в первісному суспільстві. Історична наука у ХХІ столітті: виклики та перспективи: Матеріали II всеукраїнської наукової конференції, присвячена пам'яті Володимира Брославського. Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2025. С.33-35.

22. Кіцак В. М. Польова практика як важливий метод закріплення знань, здобутих під час вивчення предметів «Історія первісного суспільства» та «Археологія». Сучасні тенденції та шляхи вдосконалення практичної підготовки. Матеріали міжфакультетського навчально-методичного семінару. Тернопіль: Вектор, 2021. с.81-90.

23. Кіцак В. М. Найдавніші укріплення Тербовлі (на основі археологічних досліджень). Наукові записки. №11/2021. Збірник матеріалів наукових конференцій, проведених Національним заповідником «Замки Тернопілля» в 2021 р. Збараж, 2021. С. 404-410.

13. Інформаційні інтернет-ресурси

1. Репозитарій Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Режим доступу: <http://dspace.tnpu.edu.ua/>
2. Інститут історії України. Режим доступу: <http://history.org.ua/uk>
3. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/>
4. Україніка – електронна бібліотека НБУВ. Режим доступу: <http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?C21COM=F&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB>
5. Український інститут національної пам'яті. Режим доступу: <https://uinp.gov.ua/>
6. Онлайн-архів усної історії Українського інституту національної пам'яті. Режим доступу: <http://ui.uinp.gov.ua>
7. «Україна Модерна» – міжнародний інтелектуальний часопис (студії пам'яті, деколонізація, історія війни). Режим доступу: <https://uamoderna.com>
8. Historians.in.ua – професійна мережа істориків України. Режим доступу: <http://historians.in.ua>
9. Bellingcat – методи OSINT-верифікації цифрових джерел. Режим доступу: <https://www.bellingcat.com>
10. LIBRARIA – цифровий архів української періодики. Режим доступу: <https://libraria.ua>
11. Державний історико-культурний заповідник «Трахтемирів». Режим доступу: <http://trakhtemyriv.org.ua/digital/>
12. JournalsofnationalacademyofsciencesofUkraine. Режим доступу: <http://jnas.nbuv.gov.ua/article/UJRN-0001383977>
13. Електронний архів Національного університету "Києво-Могилянська академія". Режим доступу: <https://ekmair.ukma.edu.ua/items/61c50842-42f2-4929-b013-cea464db1a0c>
14. JournalofAnalytical&BioanalyticalTechniques. Режим доступу: <https://www.omicsonline.org/open-access/spectroscopy-in-archaeology-unlocking-the-past-through-light-127234.html#:~:text=Through%20the%20examination%20of%20spectral%20signatures%2C%20archaeologists,ancient%20artifacts%2C%20including%20pottery%2C%20pigments%2C%20and%20metals.>
15. Від замків до міст: Еволюція оборонних споруд України XV століття | Олег Мальченко <https://www.youtube.com/watch?v=wxnXBf0WZKg>
16. Германці, праслов'яни та Рим на Заході України: що каже археологія? | Ярослав Онищук <https://www.youtube.com/watch?v=CIY0KNsIClo&t=3s>
17. Популярно про слов'ян, формування Київської Русі і давніх укрів \ Євген Синиця <https://www.youtube.com/watch?v=72UVdeJRd4U&t=90s>
18. PrimitiveTechnology. <https://www.youtube.com/@primitivetechnology9550>

14. Перелік рекомендованих ресурсів

Здобувачі вищої освіти мають право на визнання результатів навчання, здобутих шляхом неформальної та/або інформальної освіти. Результати визнаються за наявності сертифіката або звіту про самоосвіту за рішенням кафедри.

Академічна доброчесність та етика дослідника:

Онлайн-курс «**Академічна доброчесність: онлайн-курс для викладачів**» (Платформа *Prometheus*). Курс розкриває інструменти уникнення плагіату та культуру наукового цитування: prometheus.org.ua/course/course-v1:Prometheus+AI101+2021_T2

Спеціалізація «**AcademicIntegrity**» від *University of Auckland* (Платформа *Coursera*). Вивчення міжнародних стандартів дослідницької етики та академічного письма: coursera.org/learn/academic-integrity

Цифрова історія (DigitalHistory) та відкрита наука:

Онлайн-курс «**OpenScience**» від *TU Delft* (Платформа *edX*). Методологія організації відкритих досліджень, роботи з цифровими репозиторіями та принципами збереження наукових даних: edx.org/course/open-science-sharing-your-research-with-the-world

Ресурси проєкту «**EuropeanHistoryOnline**» (**EGO**) та платформи «**DigitalHumanitiesNow**». Інформальна освіта у сфері цифрової гуманітаристики та мережевого аналізу історичних джерел: digitalhumanitiesnow.org

Інформальна освіта (самоосвіта):

Участь у науково-методологічних семінарах, лекціях та круглих столах, а також опрацювання відеоматеріалів на офіційних ресурсах академічних установ України:

Інститут історії України НАН України (Офіційний сайт та наукові публікації з методології історії): history.org.ua

Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України: archeos.org.ua

15. Комунікація та етика взаємодії

Комунікація між викладачем і здобувачами освіти здійснюється під час занять, консультацій, через корпоративну електронну пошту, систему дистанційного навчання (Moodle), а також через узгоджені месенджери (для оперативних організаційних питань) виключно у робочий час із 09:00 до 18:00. Консультації проводяться згідно з затвердженим графіком або за попередньою домовленістю (очно чи у дистанційному форматі на платформах Zoom/GoogleMeet).

У разі відсутності на занятті з поважних причин здобувач освіти повинен попередити викладача особисто або через старосту групи заздалегідь (не пізніше ніж за 2 години до початку заняття) та відпрацювати пропущений матеріал у встановленому порядку згідно з графіком консультацій. Довготривала відсутність потребує документального

підтвердження та узгодження індивідуального плану ліквідації академічної заборгованості.

Учасники освітнього процесу зобов'язані дотримуватися принципів взаємної поваги, академічної доброчесності, толерантності та професійної етики. Під час спілкування очікуються коректність, відповідальність, конструктивний діалог і повага до думок інших учасників освітнього процесу.

У межах цифрового етикету під час дистанційних занять здобувачам рекомендовано вмикати відеокамери для забезпечення повноцінного інтерактивного зв'язку, вчасно доєднуватися до онлайн-зустрічей та дотримуватися регламенту виступів і дискусій. Письмова комунікація має будуватися на засадах офіційно-ділового стилю із чітким формулюванням мети звернення.